

DE ONLEESBARE HAND VAN EEN GENIE

De documenten van Johan van Oldenbarnevelt

Johan van Oldenbarnevelt was de belangrijkste Nederlandse staatsman uit de zeventiende eeuw. De macht, de internationale positie en de staatsinrichting van ons land in die tijd waren aan hem te danken. Zijn carrière was uitzonderlijk voor zijn tijd, zeker voor iemand met zo'n eenvoudige afkomst. Zijn vele meters tellende papieren archief wordt bewaard in het Nationaal Archief, maar vraagt wel de nodige inspanning van onderzoekers.

Paul Brood is
archivaris bij het
Nationaal Archief.

Dit schooljaar bespreken experts van het Nationaal Archief in Kleio bijzondere archiefstukken. Het Nationaal Archief in Den Haag beheert en presenteert meer dan duizend jaar geschiedenis van Nederland in bijna 125 kilometer archiefmateriaal, vijftien miljoen foto's en 300.000 kaarten.

ERKENNING

Geboren in Amersfoort, vertrok Van Oldenbarnevelt op zeven-tienjarige leeftijd naar Den Haag, waar hij in de praktijk ging bij een advocatenkantoor om zijn studies te kunnen betalen. Na zijn rechtenstudies aan verschillende Europese universiteiten vestigde Van Oldenbarnevelt zich als advocaat in Delft. Spoedig werd hij beëdigd als advocaat voor het Hof van Holland.

In 1576 werd hij stadspensionaris van Rotterdam en tien jaar later landsadvocaat van Holland en West-Friesland, feitelijk de belangrijkste functionaris. Van begin af aan wist hij meer bevoegdheden naar zich toe te trekken dan het ambt eigenlijk toeliet en werd hij in de praktijk, naast stadhouder Maurits, de leider van de jonge Nederlandse Republiek.

De totstandkoming van het Twaalfjarig Bestand in 1609 mag voor een groot deel aan Van Oldenbarnevelt worden toegeschreven, doordat hij met zijn diplomatieke contacten en kwaliteiten de strijdende partijen om de tafel had gekregen. Dit wapenstilstandsverdrag tussen

Hiernaast zien we de concepttekst van het Twaalfjarig Bestand met rechts de hoofdtekst, met regelmatige hand geschreven door een klerk. Links in de marge staan de aantekeningen van Johan van Oldenbarnevelt (1547-1619). De in de hoofdtekst door hem onderstreepte zinnen moesten vervangen worden door zijn erbij gekriebelde tekst. Het handschrift van Van Oldenbarnevelt is zelfs voor historici nauwelijks leesbaar. Slechts een paar archivariissen van het Nationaal Archief kunnen zijn kriebelige, snelle en wat ongeduldige handschrift volgen. Een grafologe die onlangs het schrift van Van Oldenbarnevelt bekeek, niet wetende van wie het handschrift was, zei: 'Dit is een man die sprankelend was, nerveus, geïrriteerd soms. Hij was een individualist en zeer veelzijdig.'

Spanje en de Nederlandse Republiek was de officieuze erkenning van ons land in Europa.

WIE SCHREEF DE TEKST?

Van Oldenbarnevelt was dus nauw betrokken bij de onderhandelingen, maar schreef hij ook de tekst van het uiteindelijke bestand? Daarover hebben vele historici zich gebogen en uiteindelijk vonden ze na uitvoerig onderzoek een antwoord. In 1607 waren de onderhande-

laars al heel ver met de totstandkoming van een wapenstilstand. In de papieren van Van Oldenbarnevelt zitten tal van brieven van aan de Franse en Engelse ambassadeur, voorstellen van de onderhandelaar van de Zuidelijke Nederlanden en natuurlijk stukken van de Spaanse koning en zijn naaste adviseurs. Ook in die tijd was een internationaal verdrag een zaak waaraan veel mensen werkten.

De Franse onderhandelaar Pierre Jeannin schreef op 27 augustus 1608 namens de ambassadeurs van de andere landen een belangrijk nieuw voorstel. Als vrede nog niet haalbaar is, laat er dan tenminste een langdurig bestand komen tussen vrije landen, zo was zijn gedachte. De handel op Indië en alle Spaanse gebieden moeten vrij zijn. Iedereen behoudt wat hij op dat moment bezit. Dit voorstel gaf de Staten-Generaal alles wat zij wilde en de Nederlandse onderhandelaar Johan van Oldenbarnevelt begreep dat hij moest toehappen. Op 9 april 1609 kwamen de afgevaardigden in Antwerpen de definitieve bestandstekst

overeen. De strijd zou gedurende twaalf jaar gestaakt worden. De Republiek zou in die tijd erkend worden als een zelfstandige staat. Officieel moest de vaart op gebieden buiten Europa worden goedgekeurd door Filips III, maar in een geheim artikel werd deze goedkeuring toch verleend aan de Nederlanders. Gezien zijn leidende rol hebben historici vastgesteld dat Jeannin de hoofdauteur is van de tekst van het Bestand. Maar Johan van Oldenbarnevelt heeft er wel het nodige aan toegevoegd, getuige de opmerkingen en aanpassingen in zijn concepten. ■

Linkerpagina: Concept van de tekst van het Twaalfjarig Bestand, met in de marge aantekeningen van Johan van Oldenbarnevelt, 1609. Nationaal Archief, Archief Johan van Oldenbarnevelt.

Boven: Laatste pagina van de verdragstekst van het Twaalfjarig Bestand, getekend in Antwerpen op 9 april 1609, met de handtekeningen van de onderhandelaars. Rechts die van de Noord-Nederlanders, eerst van Willem Lodewijk van Nassau, als vierde Johan van Oldenbarnevelt. Links: De gedrukte versie van het Twaalfjarig Bestand, dat nog in dezelfde maand (april 1609) werd uitgegeven als *Tractaet van 't Bestand*. Nationaal Archief, Archief Johan van Oldenbarnevelt. Onder: Portret van Johan van Oldenbarnevelt, jaartal onbekend.

HET GEHEUGENPALEIS

De tentoonstelling 'Het geheugenpaleis - met je hoofd in de archieven' in het Nationaal Archief neemt je mee door de geschiedenis van Nederland in elf verhalen. Van vrouwen in de VOC tot de eerste stappen naar Europese eenwording. Elk verhaal heeft zijn eigen ruimte waarin niet alleen de originele foto's, kaarten en documenten centraal staan, maar waar ook een kunstenaar zijn interpretatie van het verhaal geeft. Leerlingen maken met een tablet een ontdekkingstocht langs de verhalen. Lees er meer over in de rubriek *Kleio Museum* op pagina XX.

ARCHIEF VAN OLDENBARNEVELT

Het archief van Van Oldenbarnevelt wordt bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag. Kijk voor meer informatie op www.gahetna.nl/webexpo en zoek bijvoorbeeld op de trefwoorden 'Spanje' of 'onafhankelijkheid'.

